

Doplnění gramatiky 8. lekce (Bartoňkova skripta)

AKUZATIV S INFINITIVEM

Akuzativ s infinitivem je polovětná infinitivní vazba, která se skládá z **infinitivu** a ze **jména v akuzativu**, které funguje jako podmět infinitivu. Akuzativ s infinitivem závisí na určitém typu řídicích sloves a neosobních vazeb:

1. Slovesa smyslového vnímání (*verba sentiendi*)

video „vidím“, *audio* „slyším“, *animadverto* „uvědomuji si, vnímám“, *sentio* „cítím, vnímám“, ...

2. Slovesa ústního a písemného vyjadřování (*verba dicendi et declarandi*)

dico „říkám“, *affirmo* „tvrdím“, *nego* „říkám, že ne; popírám“, *respondeo* „odpovídám“, *fateor* „přiznávám“, *confiteor* „přiznávám“, *nuntio* „oznamuji“, *narro* „vypravuji“, *trado* „říkám, předávám“, *scribo* „píšu“, *promitto* „slibuji“, *persuadeo* „přesvědčuji“, *iuro* „přisahám“, *fama est* „je pověst“, ...

3. Slovesa myšlení a vědění (*verba sciendi et putandi*)

puto „myslím si, domnívám se“, *arbitror* „myslím si, domnívám se“, *censeo* „myslím si, domnívám se“, *scio* „vím“, *nescio* „nevím“, *ignoro* „nevím“, *invenio* „zjišťuji“, *cognosco* „poznávám“, *reperio* „zjišťuji“, *statuo* „stanovuji“, *constituo* „stanovuji“, *spero* „doufám“, *notum est* „je známo“, *constat* „je známo“, *apparet* „je zjevné“, *nuntiatum est* „bylo oznámeno“, ...

4. Slovesa vyjadřující citový a hodnotící postoj (*verba affectuum*)

gaudeo „raduji se“, *laetor* „raduji se“, *doleo* „rmoutím se“, *moleste fero* „těžce nesu“, *glorior* „chlubím se“, *miror* „divím se“, *queror* „stěžuji si“, *verisimile est* „je pravděpodobné“, *turpe est* „je hanebné“, *fas est* „je dovoleno“, *nefas est* „není dovoleno“, *bonum est* „je dobré, správné“, *decet* „sluší se“, *dedecet* „nesluší se“, *utile est* „je užitečné“, ...

Vazbu akuzativu s infinitivem uvozují i některá slovesa a neosobní konstrukce s odstínem vůle (*verba voluntatis*), např. *prohibeo* „zakazuji“, *sino* „dovoluji“, *cogo* „nutím“, *patior* „strpím“, *cupio* „toužím“ a další modální slovesa a konstrukce. Po slovesech s odstínem vůle v širším slova smyslu často následují vedlejší věty spojkové. Pravidlům užívání akuzativu s infinitivem, spojkových vedlejších vět a dalších konstrukcí bude věnována pozornost v rámci syntaxe.

V češtině odpovídají akuzativu s infinitivem vedlejší věty podmětné a předmětné, nejčastěji se spojkou „že“ nebo „aby“. V češtině se vyskytuje obdoba latinského akuzativu s infinitivem, která je však mnohem méně rozšířená než v latině. Např.: „Vidím otce (ak.) přicházet (inf.)“, tj. „Vidím, že otec přichází.“

V latině se akuzativ s infinitivem tvoří stejným způsobem:

čeština	Vidím	že otec	přichází
	Vidím	otce (ak.)	přicházet (inf.)
latina	<i>Video</i>	<i>patrem (ak.)</i>	<i>venire (inf.)</i>

Latinský akuzativ tedy odpovídá podmětu české věty vedlejší a infinitiv stojí na místě českého přísudku. **Větné členy rozvíjející jméno v akuzativu**, tedy **přívlastek shodný**, **doplněk** a **jmenná část přísudku**, se s ním **shodují v rodě, čísle a pádě**, tj. jsou rovněž v **akuzativu** (např. *Video patrem meum venire*. „Vidím, že můj otec přichází.“).

Akuzativ ve vazbě akuzativu s infinitivem

Akuzativ musí být v latinské vazbě akuzativu s infinitivem ve většině případů **vyjádřený**. Výjimkou jsou např. slovesa typu „*prší*“ nebo neosobní konstrukce.

Akuzativ se vyjadřuje i v případě, že **podmět infinitivu je totožný s infinitivem řídicího slovesa**, např.:

(Já) říkám, že (já) přicházím.	<i>Dico me venire.</i>
(Ty) tvrdíš, že (ty) nemůžeš přijít.	<i>Negas te venire posse.</i>

Pokud je řídicí **sloveso** ve **třetí osobě** singuláru nebo plurálu a **jeho podmět je i podmětem infinitivu**, používá latina pro jeho vyjádření **akuzativ zvratného zájmena se**:

Otec říká, že (on, tj. otec) přichází.	<i>Pater dicit se venire.</i>
Matka říká, že (ona, tj. matka) je chválena.	<i>Mater dicit se laudari.</i>

Pokud je řídicí **sloveso** ve **třetí osobě** a **podmětem infinitivu je třetí osoba jiná než podmět řídicího slovesa**, stojí v **akuzativu** některé **ukazovací zájmeno**, např.: *is, ea, id; hic, haec, hoc, ...*:

Otec říká, že on (ne otec , někdo jiný) přichází.	<i>Pater dicit eum venire.</i>
Matka říká, že ona (ne matka , někdo jiný) je chválena.	<i>Mater dicit eam laudari.</i>

Postup při překladu akuzativu s infinitivem

Překlad do latiny

Při překladu do latiny tedy postupujeme takto:

- zjistíme, zda česká věta podmětová či předmětová závisí na slovese, které přeložíme do latiny slovesem uvozujícím akuzativ s infinitivem
- přeložíme hlavní větu s řídicím slovesem (ve výsledné větě bude často stát na konci), např. „**Říkám**, že otec přichází.“ *Dico*
- podmět české věty vedlejší přeložíme do latiny akuzativem: „Říkám, že **otec** přichází.“ *Dico patrem*
- **přísudek** české vedlejší věty přeložíme **infinitivem**: „Říkám, že otec **přichází**.“ *Dico patrem venire.*

Výsledek: *Patrem venire dico.* nebo *Dico patrem venire.*

Překlad do češtiny

Při překladu do češtiny postupujeme takto

- zjistíme, je-li ve větě sloveso uvozující akuzativ s infinitivem a zároveň je v ní přítomen infinitiv a akuzativ, např. *Pater dicit puellas a magistro laudari.*
- přeložíme větu řídicí: *Pater dicit puellas a magistro laudari.* „**Otec říká**“
- vybereme vhodnou spojku pro připojení věty vedlejší (většinou „že“, ev. „aby“): „**že**“
- latinský akuzativ bude podmětem české věty vedlejší: *Pater dicit puellas a magistro laudari.* „Otec říká, že **dívky**“
- latinský infinitiv bude přísudkem české věty vedlejší: *Pater dicit puellas a magistro laudari.* „Otec říká, že dívky **jsou chváleny**.“
- doplníme zbývající větné členy, v uvedeném případě je vyjádřen činitel děje v pasivu: *Pater dicit puellas a magistro laudari.* „Otec říká, že dívky jsou chváleny **učitelem**.“

Výsledek: buď „Otec říká, že dívky jsou chváleny učitelem.“ nebo pro češtinu přirozeněji „Otec říká, že učitel chválí dívky.“

PŘEHLED LATINSKÝCH DEKLINACÍ

Příslušnost substantiva k deklinaci poznáme podle hesla ve slovníku. **Rozhodující je tvar genitivu singuláru.**

- Substantiva 1. deklinace mají v nominativu singuláru **-a** a v genitivu singuláru **-ae** (např. *fēmina, ae, f.*).
- Substantiva 2. deklinace mají v nominativu singuláru končí na **-us, -er, -ir** nebo **-um** (neutra) a v genitivu singuláru **-ī** (např. *servus, ī, m.* nebo *exemplum, ī, n.*)
- Substantiva 3. deklinace mají v nominativu singuláru řadu zakončení, v genitivu singuláru mají ale vždy **-is**.
- Substantiva 4. deklinace mají v nominativu singuláru **-us** nebo **-ū**, v genitivu singuláru **-ūs**.
- Substantiva 5. deklinace mají v nominativu singuláru **-ēs**, v genitivu singuláru **-eī**

	1. deklinace		2. deklinace		3. deklinace		4. deklinace		5. deklinace	
nom. sg.	-a		-us, -er, -ir, -um		různá, např. -or, -er, -is, -es, -s, -x, -dō, -men, -ur, -us		-us, -ū		-ēs	
gen. sg.	-ae		-ī		-is		-ūs		-eī	
vzor	<i>fēmina, ae, f.</i>	f. m.	<i>servus, ī, m.</i> <i>puer, erī, m.</i> <i>ager, grī, m.</i>	m. f.	<i>victor, ōris, m.</i> <i>cīvis, is, m.</i>	m. f.	<i>exercitus, ūs, m.</i>	m. f.	<i>diēs, eī, f.</i> <i>rēs, reī, f.</i>	f. m.
			<i>exemplum, ī, n.</i>	n.	<i>nōmen, inis, n.</i> <i>mare, is, n.</i>	n.	<i>cornū, ūs, n.</i>	n.		

GENITIV SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ

Se jménem, které vyjadřuje nějaký děj (např. *amor, metus* apod.), může být spojen tzv. **genitiv subjektivní** (podmětový) nebo **genitiv objektivní** (předmětový).

- Genitiv **subjektivní** vyjadřuje **podmět** děje vyjádřeného substantivem: *amor patris* „otcova láska“, tj. „otec miluje“.
- Genitiv **objektivní** vyjadřuje **předmět** děje vyjádřeného substantivem: *amor patris* „láska k otci“, tj. „někdo miluje otce“.

Formálně není mezi genitivem subjektivním a objektivním žádný rozdíl, rozlišíme je pouze na základě kontextu. V češtině používáme pro překlad genitivu objektivního nejčastěji předložkovou vazbu, např. *metus hostium* „strach z nepřátel“, *spes victoriae* „naděje na vítězství“.

ABLATIV ČASOVÝ

Lokalizaci v čase (odpověď na otázku „kdy?“) latina vyjadřuje buď **prostým ablativem bez předložky** nebo **ablativem s předložkou in**.

1. **Prostý ablativ** se používá u jmen, která

- vyjadřují **čas sama o sobě** (*tempus, dies, hora*): *eō tempore* „v té době“, *eō diē* „toho dne“, *illīs temporibus* „v oněch dobách“;
- sama o sobě čas nevyjadřují, ale **ve spojení s adjektivem** nebo **substantivem** odkazují na nějakou **událost, dobu** apod. (*secundum bellum Punicum, ludi Romani*): *secundo bello Punico* „za druhé punské války“, *ludis Romanis* „o římských hrách“.

2. **Ablativ s předložkou in** se používá **v ostatních případech**, tj. rovněž se substantivem *bellum* apod. bez přívlasktu: *in bello* „ve válce“.

ZÁJMENA VZTAŽNÁ (PRONOMINA RELATIVA)

Vztažná zájmena uvozují, podobně jako v češtině, vedlejší větu vztažnou, tj. větu, která rozvíjí jakékoli substantivum či zájmeno věty řídicí. V češtině odpovídají zájmenům „který, která, které“. Skloňují se stejně jako tázací zájmena *qui?*, *quae?*, *quod?*

	singulár			plurál		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom.	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quod</i>	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i>
gen.		<i>cuius</i>		<i>quōrum</i>	<i>quārum</i>	<i>quōrum</i>
dat.		<i>cui</i>			<i>quibus</i>	
ak.	<i>quem</i>	<i>quam</i>	<i>quod</i>	<i>quōs</i>	<i>quās</i>	<i>quae</i>
abl.	<i>quō</i>	<i>quā</i>	<i>quō</i>		<i>quibus</i>	

S předložkou *cum* se rovněž spojují v jeden tvar: *quōcum*, *quācum*, *quibuscum*.

Rod a číslo vztažného zájmena se tak jako v češtině řídí rodem a číslem substantiva, ke kterému se vztahuje, např.:

singulár	plurál
<i>puer qui</i> chlapec, který	<i>pueri qui</i> chlapci, kteří
<i>puella quae</i> dívka, která	<i>puellae quae</i> dívky, které
<i>exemplum</i> <i>quod</i> příklad, který	<i>exempla quae</i> příklady, které

Pád vztažného zájmena ve větě

Zájmeno vztažné má stejně jako v češtině pád, který vyžaduje vedlejší věta vztažná, nepřebírá tedy automaticky pád jména, ke kterému se vztahuje.

V české větě

Vidím dívku, která čte knihu.

- je „dívka“ v **akuzativu**, protože se jedná o **přímý předmět slovesa „vidět“** (vidím koho, co)
- zájmeno „která“ je v **nominativu**, protože je **podmětem věty vedlejší** (kdo, co čte knihu).

Stejně i v latinské větě

Puellam, quae librum legit, video.

- je **akuzativ *puellam*** (předmět slovesa *videre*, které se pojí stejně jako v češtině s akuzativem)
- a **nominativ *quae*** (podmět slovesa *legere*).

Pomůckou pro určení správného pádu může být náhrada českého zájmen „který“ výrazy „a ten“, „a ta“, „a to“ atd. nebo užití zájmena „kterýžto“ a zopakování substantiva z věty hlavní. V uvedeném případě by se tedy jednalo o:

- Vidím dívku **a ta** čte knihu.
- Vidím dívku, **kterážto dívka** čte knihu.

Zájmeno vztažné se může samozřejmě vyskytnout ve všech pádech singuláru i plurálu všech rodů a může mít u sebe předložku, např.:

	singulár	plurál
nominativ	<i>Video puerum, qui librum legit.</i> Vidím chlapce, který čte knihu.	<i>Video pueros, qui librum legunt.</i> Vidím chlapce, kteří čtou knihu.
genitiv	<i>Video puerum, cuius librum lego.</i> Vidím chlapce, jehož knihu čtu.	<i>Video pueros, quorum librum lego.</i> Vidím chlapce, jejichž knihu čtu.
dativ	<i>Video puellam, cui dona dabam.</i> Vidím dívku, které jsem dával dary	<i>Video puellas, quibus dona dabam.</i> Vidím dívky, jimž jsem dával dary.
akuzativ	<i>Video puellam, quam amabam.</i> Vidím dívku, kterou jsem miloval.	<i>Video puellas, quas amabam.</i> Vidím dívky, které jsem miloval.
ablativ	<i>Video fanum, de quo magister loquebatur.</i> Vidím svatyni, o které učitel mluvil.	<i>Video fana, de quibus magister loquebatur.</i> Vidím svatyně, o kterých učitel mluvil.

„Ten, kdo“ a „to, co“

České „ten, kdo“ se překládá do latiny jako *is qui*. Latina proti češtině někdy vypouští ukazovací zájmeno a použije ve významu „ten, kdo“ **pouze qui**, někdy (zejména na začátku věty) také *quis*.

Is qui laborat, laudatur.

Kdo pracuje, je chválen.

Qui laborat, laudatur.

Kdo pracuje, je chválen.

Quis laborat, laudatur.

Kdo pracuje, je chválen.

České „to, co“ latina vyjadřuje buď pomocí singuláru *id quod* nebo plurálu *ea quae*. I v tomto případě může být ukazovací zájmeno vypuštěno, zejména pokud stojí na začátku věty. Nedochozí zde však k záměně s *quid*. Samostatné *quod* navíc může mít význam českého „což“, „a to“.

Tibi do id quod habeo.

Dávám ti to, co mám.

Quod habeo, tibi do.

Dávám ti to, co mám.

Tibi do ea quae habeo.

Dávám ti to, co mám.

Quae habeo, tibi do.

Dávám ti to, co mám.